

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ФУТБОЛУ В ШКОЛІ

У статті розглядаються проблеми вдосконалення професійної діяльності вчителів фізичної культури, пов'язані з профілактикою шкільного травматизму на уроках футболу.

Ключові слова: *шкільний травматизм; чинники травматизму; попередження травматизму; небезпечні вправи у футболі; педагогічні технології.*

В статье рассматриваются проблемы усовершенствования профессиональной деятельности учителей физической культуры, связанные с профилактикой школьного травматизма на уроках футбола.

Ключевые слова: *школьный травматизм; факторы травматизма; предупреждения травматизма; опасные упражнения в футболе; педагогические технологии.*

The article deals with the problem of improving the professional skills of physical training teachers related to the prevention of injuries in school football practice.

Key words: *school injury; injury factors, injury prevention, dangerous exercisw in football; educational technology.*

Постановка проблеми. Попередження шкільного травматизму та безпека занять фізичною культурою є найважливішими питаннями навчально-виховного процесу в шкільній системі фізичного виховання, вирішення яких можливе за певних умов професійної готовності вчителя фізичної культури та його компетентності (А. Конох (2000); І. Грубар (2006); І. Бріжата (2010)). Проблема застосування педагогічних технологій збереження здоров'я школярів на уроках фізкультури, зокрема футболу, є досить актуальною, оскільки сьогодні спостерігаються часті травмування дітей під час проведення уроків фізичної культури і у ході позаурочних форм занять [2].

Відомо, що основними чинниками шкільного травматизму є: недотримання навчально-тренувальної дисципліни; невідповідність спортивного обладнання умовам експлуатації; незадовільний стан спортивної споруди; невідповідність спортивного взуття та одягу умовам спортивних занять; передозування фізичних навантажень; невідповідність техніки виконання фізичної вправи структурі еталону рухів; невміння вчителя застосовувати прийоми страхування, допомоги та нездатність сформувати у

вихованців навички самострахування [1].

Встановлено, що однією зі складових попередження шкільного травматизму в системі фізичного виховання учнів, в тому числі й на уроках футболу, є травмопрофілактичні компетенції вчителів фізичної культури [3].

Нині у навчальних закладах, які готують фахівців фізичного виховання, пропонується впровадити спецкурси попередження спортивного травматизму [4], але, на наш погляд, для вирішення проблеми зменшення випадків шкільного травматизму на уроках футболу необхідно підвищити професійну підготовленість учителя фізичної культури, озброїти його знаннями, вміннями та навичками у технологіях травмопрофілактики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню культури фізичного здоров'я особистості чимало уваги приділяється як у сучасній українській педагогіці (І. Бех, І. Зязюн, Г. Максименко та ін.), так і в працях фахівців із фізичного виховання (І. Боберський, Б. Шиян, Т. Круцевич, Е. Вільчковський та ін.).

Педагогічним технологіям збереження фізичного здоров'я присвячені наукові роботи в галузі професійної фізкультурної освіти – Л. Сущенко, С. Гаркуші, М. Носка; фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури – Б. Шияна, О. Тимошенка, О. Томенка; організації навчально-виховного процесу з фізичного виховання в освітньо-виховних закладах шкільного типу – В. Геращук, Л. Гнітецького, І. Козетова, С. Садиріна, Н. Симон; профілактики спортивного травматизму – В. Башкірова, В. Майєра, А. Коноха.

Професійні знання, функції та діяльність учителя фізичної культури, в першу чергу, повинні бути спрямовані на збереження здоров'я учнів (О.Дубогай, О.Єжова, І.Калиниченко, І.Бріжата), особливо коли йдеться про безпеку уроків фізичної культури, спортивно-масових заходів, організації самостійних занять спортом.

Проте наші теоретичні дослідження довели, що попередженню травматизму школярів на уроках футболу у навчально-методичній літературі, галузевих програмах та інших інформаційних джерелах приділяється недостатньо уваги, що ставить під сумнів якість травмопрофілактичної компетенції фахівців фізичної культури [3].

Мета статті – виявити чинники шкільного травматизму на уроках футболу в школі та запропонувати шляхи вдосконалення травмопрофілактичної компетенції фахівців фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. З метою моніторингу шкільного травматизму на уроках футболу в школі нами були визначені такі завдання:

- провести в школах аналіз реєстрації випадків шкільного травматизму, в тому числі й на уроках фізичної культури;
- оцінити санітарно-гігієнічні умови проведення занять із фізичної культури та рівень їх матеріально-технічного і методичного забезпечення;
- обґрунтувати зміст діяльності вчителя фізичної культури з профілактики травматизму під час проведення уроків футболу;
- запропонувати методiku попередження шкільного травматизму на уроках футболу.

У процесі дослідження за результатами статистичного аналізу з'ясовано, що

найчастіше школярі отримують ушкодження на уроках фізкультури – 56,6%. На перервах і безпосередньо у класі травмується 35,4% та 14% відповідно.

Зазвичай з-поміж травм в учнів переважають забої – 44%. Вивихи та переломи кінцівок становлять 29,5%, ушкодження зв'язок – 20,7%, травми хребта – 3,1%, струс мозку – 1,9%, рани – 0,7%.

Чинниками, що призводять до ушкоджень на уроках футболу, є: незадовільний стан спортивного інвентаря – 11%; відсутність інструктажу з боку вчителя фізичної культури – 15%; незадовільна організація уроку – 10%; порушення методик проведення занять – 16%; відсутність медико-педагогічного контролю – 14%; власна необачність – 7%.

Самі ж учителі фізичної культури основними факторами травмування учнів на уроках футболу вважають: порушення правил самострахування – 38,5%; невідповідність матеріально-технічного обладнання – 30,7%; порушення навчальної дисципліни – 23%.

До найбільш ефективних методів попередження шкільного травматизму 52% вчителів фізичної культури відносять наявність наочної агітації та інструктаж перед виконанням вправ. Пропедевтична ж робота ймовірна лише у 12% опитуваних, а навчання методам самострахування – 16%.

При ґрунтовному аналізі шкільних програм із футболу (як початкових, так і старших класів) нами не виявлено методик, які б сприяли формуванню навичок запобігання травматизму на уроках фізичної культури. У зв'язку з цим ми запропонували експериментальну програму, що враховує профілактику можливих травм для кожної вікової групи.

В основу експериментальної програми покладено методи теорії і методики фізичного виховання, техніки і методики навчання елементам футболу, динамічної анатомії, вікової фізіології, біомеханіки. У модель програми було включено: визначення базових елементів спеціальних фізичних вправ у футболі; поступове та завершальне планування бази даних підвідних та підготовчих вправ, тобто розминки і навчання базовим вправам у футболі; оптимальний добір необхідного інвентаря та обладнання; добір прийомів та методів попередження травматизму; підвищення мотивації щодо використання заходів профілактики травматизму на уроках футболу; формування знань та вмінь щодо запобігання травматизму під час виконання учнями спеціальних вправ; контроль за дозуванням фізичного навантаження залежно від вікової групи та фізичної підготовки [5].

У процесі дослідження було встановлено, що для попередження травматизму при організації занять з футболу необхідна якісна підготовка вчителя фізичної культури, який повинен знати превентивні заходи попередження травматизму на уроках футболу (інструктаж, наявність в учнів відповідного екіпірування, перевірка спортивного інвентаря та обладнання, забезпечення дисципліни при організації занять, знання правил та прийомів самострахування), а також методику навчання руховим діям за дидактичними принципами методології у футболі.

Опрацьовуючи дані моніторингу шкільного травматизму, нами було виявлено:

1. У загальноосвітніх школах Сумської області приділяється увага профілактиці шкільного травматизму (за аналізом законодавчих актів нормативних документів, інструкцій і розпоряджень за навчальними закладами), проте наявні навчальні заклади, в яких матеріальна база, інвентар, обладнання не відповідають санітарно-гігієнічним вимогам і стандартам безпеки для організації занять із футболу. Нами були зазначені місця можливого травмування учнів під час проведення занять у спортивних залах, на стадіонах, спортивних майданчиках, при використанні нестандартного спортивного обладнання, які потребують негайного ремонту та облаштування.

2. Кадрове забезпечення навчального процесу в деяких школах потребує вдосконалення. Ми спостерігали, як учителі фізичної культури не змогли продемонструвати прийоми виконання страхування учнів та надати їм допомогу при виконанні фізичних вправ. Інколи ігнорувалися елементарні вимоги техніки безпеки при організації секційної роботи з футболу. Найчастіше інструктаж із техніки безпеки проводиться лише на початку навчального року. Відсутні адаптовані інструкції безпеки щодо конкретних умов організації занять. Встановлено, що в деяких навчальних закладах до проведення секційної роботи з футболу допущені особи без відповідної освіти, які необізнані із профілактикою спортивного травматизму учнів.

3. Занепокоєння викликає невміння педагогічних працівників здійснювати дозування фізичного навантаження на уроках футболу залежно від завдань уроку та контингенту учнів. У початкових класах більшість дітей (82%) не змогли відповісти, як попередити передозування навантажень, яке обрати взуття та форму для занять у залах, на відкритих майданчиках, для самостійних занять, як треба харчуватися при систематичних заняттях. Із 264 опитаних учнів старших класів 235 не змогли продемонструвати прийоми першої допомоги при травмуванні, не володіли прийомами самострашування при виконанні самостійних занять 221 респондент.

4. У Сумській області та у м. Суми жоден з опитуваних учителів фізичної культури не пройшов підвищення кваліфікації з питань профілактики спортивного травматизму. Однак деякі з них (за анкетуванням – 19 із 86 опитуваних) правильно назвали методи здійснення першої медичної допомоги. Вони регулярно читали практично-прикладну літературу з правил виконання страхування під час спортивних занять і запевнили, що можуть продемонструвати ці прийоми на практиці.

5. Майже кожен учитель фізичної культури не зміг продемонструвати методику розрахунку обсягів та інтенсивності фізичних навантажень на уроках футболу залежно від фізичного розвитку і фізичної підготовки дітей шкільного віку.

На нашу думку, фізіологічне обґрунтування дозування навантажень для дітей, які перебувають у складі спеціальних медичних груп, має суттєве значення. Більшість учителів визнала за доцільне не допускати таких учнів до організованих занять футболом, але не змогли запропонувати альтернативні методики ігрової рухової активності цієї категорії школярів.

6. Практичну травмопрофілактичну допомогу та вивчення методик

страхування, самострахування, здійснення допомоги учням під час виконання фізичних вправ у футболі, доборі травмонебезпечного екіпірування вчителі фізичної культури повинні постійно вдосконалювати. На заняттях із футболу школярі мають вивчати правила і прийоми самострахування, а вчитель фізичної культури повинен оволодіти навичками страхування на рівні автоматизованої рухової навички, вміти застосовувати додаткові елементи безпеки учня під час його ігрових дій.

Особливої уваги, на наш погляд, потребує методика навчання дітей у ранньому віці навичкам падіння (А. Конох, 2000). Необхідно сформуванню навчальний алгоритм формування у дітей автоматизованої навички падіння назад, вперед, вбік за схемою: падіння у групуванні з перекатом за напрямом руху – виконання самострахування на рівні стійкого динамічного стереотипу. Самострахування необхідно розглядати як комплекс дій, спрямованих на попередження травм при виконанні небезпечної фізичної вправи. Найчастіше у футболі вивчають елементи техніки самострахування при падіннях (застосовують перекасти, групування), втраті рівноваги, зіткненні (при зміні напрямку рухів, миттєвих зупинках), нанесенні ударів (застосовують захисне екіпірування). Необхідно включати до вивчення практичних прийомів безпеки на уроках футболу ситуативні завдання, де учень демонструватиме не тільки вміння виконувати страхування, а також навички надання першої допомоги.

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. Експериментальна програма дала змогу систематизувати чинники шкільного травматизму на уроках футболу; провести моніторинг діяльності вчителів фізичної культури при попередженні травм учнів на уроках футболу; виявити травмонебезпечні вправи у футболі; доповнити методики самовдосконалення професійної діяльності вчителів фізичної культури питаннями попередження шкільного травматизму; запропонувати заходи профілактики травматизму на уроках футболу.

2. У подальших дослідженнях є необхідність вдосконалити методики травмопрофілактики. Оскільки більшість учителів фізичної культури недосконало володіють методами медико-педагогічного контролю, технологіями попередження спортивного травматизму під час проведення занять із футболу, то розробка методики дозування фізичних навантажень може бути однією зі складових збереження здоров'я школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бріжата І. А. Моніторинг чинників шкільного травматизму та його профілактика в системі фізичного виховання учнів / І. А. Бріжата // Молода спортивна наука України. – Львів. – 2003. – Вип. 2. – Т. 2. – С. 155-157.

2. Бріжата І. А. Впровадження технологій травмопрофілактики школярів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури / І. А. Бріжата // Освіта і здоров'я: формування здоров'я дітей, підлітків та молоді в умовах навчального закладу. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 36-40.

3. Грубар І. Деякі аспекти травматизму дітей шкільного віку на сучасному етапі / І. Грубар // Молода спортивна наука України. – Львів, 2002. – Вип. 6. –

Т.1. – С. 201-205.

4. Куртова Г. Ю. Формування біомеханічних знань у майбутніх учителів фізичної культури / Г. Ю. Куртова // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка. – Чернігів : ЧДПУ, 2009. – № 69. – Вип. 69. – С. 20-24. – (Серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт»).

5. Уилмор Дж. Х. Физиология спорта и двигательной активности / Дж. Х. Уилмор, Д. Л. Костилл. – К. : Олимпийская литература, 1997. – 504 с.

Дата надходження до редакції: 17.12.2012 р.